

СТРУКТУРЕН ПОДХОД ПРИ СЪЗДАВАНЕ НА ПЕДАГОГИЧЕСКИ МОДЕЛ ЗА НЕПРЕКЪСНАТО ОБРАЗОВАНИЕ В ИНФОРМАЦИОННОТО ОБЩЕСТВО

Стоянка Любомирова

Въведение

В днешното глобално информационно общество се предполага възникване на нови педагогически модели за непрекъснато образование. Идеите за така нареченото непрекъснато (перманентно) образование и обучение по своята същност не са нови. В една или друга форма могат да бъдат открити във философско-педагогическите възгледи на древногръцките мислители Сократ и Платон, както и в ученията на видните педагози-класици. Интересът към тази проблематика се засилва особено през последните десетилетия във връзка с научно-техническата революция и усложняването на обществено-практическата дейност, изискващи значително повишаване ефективността на образованието. С развитието на информационните технологии и натрупването на нови знания индивидуалното умение и квалификация се превръщат в нетраен продукт. На всеки се налага непрекъснато да осъвременява знанията, компетентността и уменията си, за да не загуби възлови позиции на пазара на труда. Съвременните парадигми на образованието са насочени към “образование през целия живот”. Непрекъснатото образование е ориентирано към: формиране на компетентния човек, който има способност да поема отговорности за собствените си действия; развиване специални информационно-ориентационни качества (как да намери, отсее, диференцира, ограничи актуална информация, с която всеки индивид да бъде полезен за себе си, а оттам и за обществото); формиране и развитие на интелектуалните възможности на обучаваните чрез създаване на субективно нова информация и знания; постигане на удовлетвореност от професионалното развитие.

Кой е най-подходящият педагогически модел на непрекъснато (перманентно) образование в информационното общество, който ще предизвика целенасочена активност на обучавания в процеса на учене през целия живот?

За отговор на този въпрос е необходима нова методическа система, свързана с нов начин на интегриране на знанието (знанията са дина-

мични и свързани), приоритет има мисленето и решаването на проблеми, учащият е субект на собствената си дейност, процесът на обучение е гъвкав и междусубектен.

В този контекст в настоящата статия конкретната цел включва създаване и изследване на педагогически модел за непрекъснато образование в информационното общество в рамките на структурния подход.

Обект на изследването са обучаваните през целия живот в информационното общество.

Предмет на изследването – познавателната дейност на учещите в перманентното обучение върху основата на използването на информационните и комуникационните технологии в информационното общество.

Хипотеза: Информационните системи за образованието трябва да бъдат проектирани от гледна точка на информационните нужди и функционалните изисквания на образованието, а не от възможностите на информационните технологии. Въпреки, че технологичните възможности са ограничаващ фактор за това, което може да бъде постигнато, опитът е показал, че много по-голямо ограничение е липсата на анализ и моделиране на педагогическата информация.

1. Структура на непрекъснатото образование.

Българското училище от края на XIX век и началото на XX век взема най-доброто от европейския и световния опит в образованието, затова и постига своите значими резултати. Само една илюзия е носталгията по миналото, днес ситуацията, условията, изискванията и задачите на образованието са коренно различни. Съвременното информационно общество поставя качествено нови проблеми пред обучението и възпитанието на подрастващите и на целия народ. Полученото в средното или висшето училище образование вече не е достатъчно за започване на собствена професионална дейност, в която и да е област. Новите информационни и комуникационни технологии дават и много нови възможности, свързани с използването на компютърната техника, налагат още преди започване на конкретна работа да се проведат различни курсове, дори ново обучение и квалификация. Ето защо концепциите за “перманентно образование и квалификация”, за “обучение и квалификация през целия живот”, за компетентността и др. придобиват все по-голямо значение. Образованието означава не само усвояване на нови и нови знания. То е тясно свързано с формирането на личността на всеки гражданин, на неговата ценностна

система, на готовността и особено на способността му да участва в живота на обществото като пълноценен негов член, който не само разбира и възприема настъпващите изменения, но може да участва активно в тях. Образованият човек е активен участник в бързо развиващите се социални процеси, дори със своите действия той ги стимулира и развива (3).

Днес сме изправени пред ситуация, когато трябва да се направят нови изменения в образователната система, които далеч ще надхвърлят традиционните рамки на частични промени главно в учебното съдържание, както и по отношение на някои организационни характеристики. Според проф. Бижков (3, с. 11), сега е нужно не нещо друго, а именно **нова образователна политика**, разглеждана като една цялостна система на изменения както в целите, така и в конкретната организация, управление и развитие на образователния процес.

Новата парадигма на образованието предполага то да се разглежда като непрекъснат процес, обхващащ целия живот на човека и осъществяващ се в единна цялостна система (16). Образованието няма да се изгражда само от базови институции. Наред с тях ще се развиват и разнообразни подготвителни, резервни, паралелни, допълнителни и други образователни структури, които ще могат да задоволяват попълно и по-цялостно обществените и най-вече личностните интереси и потребности от професионално, културно и социално израстване и усъвършенстване. Базовото образование е гръбнакът на всяка образователна система. Когато се говори за непрекъснато (перманентно) образование обикновено се има предвид само образованието за възрастни. Системата на образованието би трябвало да се разбира (и изгражда) като единна цялост, която да осигурява чрез своите структури подготовката, формирането и развитието на личността на човека от неговото раждане до неговата смърт и в това е смисълът на съвременната концепция за непрекъснато образование.

Става въпрос за трансформиране, преосмисляне и подреждане на единна йерархическа цялост на съществуващите или изграждащите се образователни структури (15).

I – Подготвителни структури. Те са в основата, свързват отделните звена в системата, като подготвят за постъпване в дадена образователна структура. Например подготовка за постъпване в специализирани и профилирани базови структури (профилирани и специализирани гимназии, висши училища); предучилищното възпитание подготвя децата за постъпване в първата степен на базовото образование.

II – Базови образователни структури. Изграждат се на отделни йерархични равнища. Те са “гръбнакът” на образователната система. Освен основните се изграждат и редица специфични структури:

– алтернативни – частното “авторско” образование. Според проф. Бижков (3) един от елементите на новата образователна политика е алтернативното образование. Алтернативните училища възникват и се развиват най-вече като протест срещу еднотипността на образованието и възпитанието в държавните училища. Българското алтернативно образование вече направи първите си стъпки и заема все по-определено място в обществото. На основата на световния опит и българските традиции то трябва да се развива така, че в бъдеще да изпълнява своите социални и педагогически функции, да бъде демократично отворено, а не да се превръща в пазарна стока. Алтернативните класове/училища са част от широко разпространената в над 270 страни по света Международна педагогическа система за съвременно училище (7). Тя има своите последователи у нас в лицето на членовете на движението за съвременно училище в България (ДСУБ);

– паралелни – за деца със специални образователни нужди – в затруднения в обучението, в поведението и др.;

– резервни – за лица които са прекъснали или нямат възможност да се учат в масовите базови структури – вечерно, задочно, индивидуално (частни ученици), кореспондентско, дистанционно и др. обучение;

– рано специализирани – за деца с изявени способности и дарования, при които специализираната подготовка трябва да започне в по-ранни периоди.

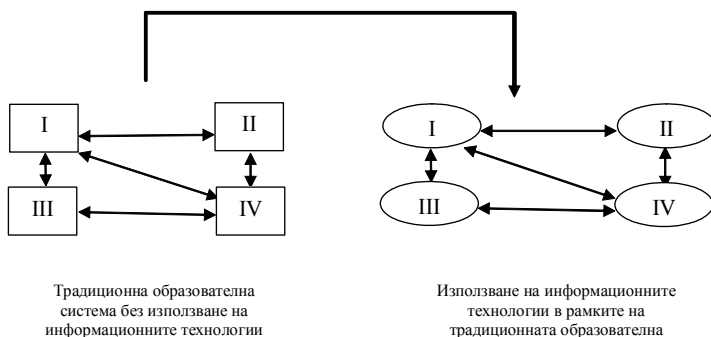
Базисното образование обхваща както задължителния общообразователен минимум на основната образователна степен (1.–8. клас), така също и общообразователния минимум в гимназиалната степен (9.-12 клас) (19). Целите и съдържанието на базисното образование се изграждат върху принципите на зачитане на основните човешки права, българските традиции, постиженията на световното образование и култура и ценностите на гражданското общество.

III – Надстроечни структури (постградуално обучение). Организиран се за усъвършенстване на професионалната квалификация, за нейното обновяване, разширяване и задълбочаване, включително и за нова квалификация. Това е традиционната система за повишаване на квалификацията на кадрите с нейните разновидности – курсове и школи за

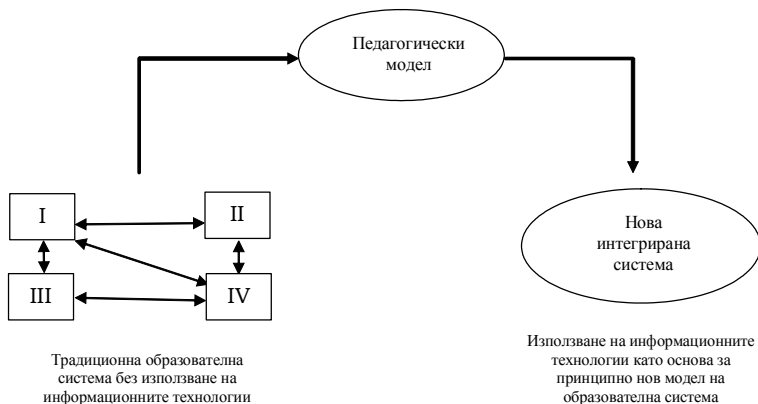
усъвършенстване, специализация, преквалификация, а в научната област – докторантура.

IV – Допълнителни структури. Те се организират за задоволяване на специалните образователни потребности в различни области, които не могат да се задоволят по една или друга причина от базовите образователни структури. Именно те дават т.нар. “втори или трети шанс” на човека за изява (включително и професионална) в желаната от него област, за която не би могъл да получи базова подготовка. Тези структури би трябвало да се организират през всичките етапи на непрекъснатото образование – от най-ранните до “третата възраст”, и именно те в най-голяма степен осигуряват неговите цели.

Тези структури (по-голямата част от тях) съществуват и в досегашната образователна система, но те не са все още обединени в единна цялостна (интегрирана) система. По принцип тук не става въпрос за механично обединяване на различни по своята организация и характер структури. Въпреки, че отделните подсистеми са създадени да функционират оптимално, новата образователна система като цяло може да функционира субоптимално. Ако се създава система, която е неразделна част от много по-голяма система (в случая образователната система като цяло) директното описание на действащата система няма да доведе до нова интегрирана система. Това е така, защото съществуващите граници между подсистемите, поради различното използване, ще се пренесат в новата система (фиг. 1).

Фиг. 1. Традиционна образователна система, изградена на части, запазваща връзките между подсистемите.

Фиг. 2. Интегрирана образователна система, изградена с помощта на педагогически модел.

Така няма да се направи опит да се “види” системата като едно цяло. Педагогическият модел на новата образователна система ще подпомогне за описание на образователната система (в информационното общество) като интегрирана система. Новият модел очевидно не може да излезе от рамките на възможните варианти и реални ограничения. Между тези варианти има съществена разлика и изборът на всеки от тях ще зависи от участието на цялото общество. Между вариантите за образователна структура съществува възможност за максимално насочване към информационните технологии като основа за бъдещия образователен модел в България (фиг. 2). Това се определя от: нуждата от реализиране на нов образователен модел в следващите години, който да бъде запазен за продължителен период от време; преобладаващото мнение, че Интернет и дистанционното обучение могат да направят образователния процес по-ефективен; отсъствието на други сериозни стратегии за решаване на образователната криза; наличието на добри предпоставки за развитието на технологични производства в България (Традиционно българските висши училища имат високи изисквания в областта на науката и технологиите. В миналото България е била образователен център за информационни технологии в границите на СИВ).

2. Нов модел за организация: постулати.

На фона на опасно снижаване на интереса към училищното обучение у нас, на масова демотивация за учене, които имат своите социални, финансови, педагогически и личностни причини, изискванията към образователната система стават все по-големи. За да им отговори, тя трябва да се отвори към многобройните потребности и интереси на учениците и обществото, да стане гъвкава, адаптираща се към промените, за да предложи широка гама от образователни услуги за всеки човек, независимо от възрастта му. Съвременното училище трябва да може да разгърне всичко добро и ценно у детето, неговите сили, жизнена енергия, да го формира като пълноценен и отговорен човек, да го подготви за живот с другите, запазвайки неговата индивидуалност (7).

Информационното общество не е някаква абстракция или пък среда само за някои хора. Информационното общество е нашето общество, в което живеем, стигнало обаче до определена степен на използване на информационните технологии във всички дейности от социалната сфера – образование, труд, икономика, здравеопазване, а също така и отдих, развлечения. В тази нова среда, където няма настояще, а бъдещето става история преди дори да си готов да го приемеш, най-добре се чувстват младите хора. Те ползват информационните технологии, без специално да са ги учили и много бързо придобиват умения, по-големи от уменията на техните обучаващи. Традиционното образование се базира на миналия опит, т.е. предаване на знания и умения от поколение на поколение. В информационното общество колкото и успехи да са постигнали отделни представители на възрастното поколение в света на компютрите, то това поколение няма особен минал опит в областта на новите технологии.

Образованието на информационното общество трябва да научи учащите се как да усвояват знания, а не само да ги запознава с вече известни понятия. То трябва по-скоро да дава общи познания, а не стриктно специфични знания, защото в противен случай ще носи зародиша на остарялото мислене.

Целта на обучението, ако искаме да оцелеем, не може да бъде друга, освен да улеснява промяната и ученето (8). Формиран, самостоятелен и свободен е само този човек, който се е научил как да учи, как да се адаптира и променя. Как да се постигне тази цел? За да се постигне тази цел не са достатъчни дидактическите способности на преподавателя, нито неговата компетентност, нито начина на подреждане на

материала, нито използването на аудиовизуални средства. Необходимо е преди всичко междуличностно общуване, съдържащо нагласата за: “автентичност на този, който иска да улеснява ученето; уважение, приемане и доверие; емпатийно разбиране” (8, с. 70).

За да имат ефективна и реална възможност да усъвършенстват този процес информационните системи за образованието трябва са бъдат проектирани от гледна точка на информационните нужди и на функционалните изисквания на образованието, а не от възможностите на информационните технологии.

Сега на образованието се гледа като на процес на усвояване на знания в продължение на целия живот на човека. Образованието трябва да подготвя младежите да се справят с трудностите на бъдещето. Това е трудна и сложна задача, защото силите на промяната тласкат обществата към неизвестно бъдеще. Образованието дава възможност не само да се взрем в миналото на собствената си култура, но и да сравним своето общество с останалите общества в света и да решим дали да копираме някое от тях или да продължим да живеем в едно различно общество, но същевременно с това да се развиваме.

2.1. Педагогически постулати.

За да се реши тази задача, трябва да се създадат институции, обвързани с педагогическите постулати, чиято цел е да гарантират усвояването на общи знания от цялото население. Важна е дефиницията на тези постулати; тя определя конкретната форма на предлаганите образователни услуги, т.е. на специфичните условия и изисквания, които трябва да се спазят, за да се получат очакваните резултати. А отгук и да определим необходимите ресурси (време, средства, материали).

Новият модел на организация на образованието включва следните постулати:

- *Какво разбираме под знание?*

В новия модел на организация на училището под знание разбираме човешка дейност, която има за цел не само да описва и обясни явленията от реалността, не е достатъчно да се построи теория, даваща възможност да предвидим тяхното поведение, а да се създават нови способности, нови техники, чрез които да се справим с хаотичния и трудно предвидим поток от информация. Следователно стремежът на училището е не само придобиване на стабилни знания, предадени в наследство и проверени от традицията, а да подготвя младежите да “плуват” в този поток от информация.

Модерното развитие (2) на информационните и комуникационните технологии лишава от смисъл теорията за постепенно развитие стъпка по стъпка (както се изкачват стъпалата на стълба) и налага една нова представа за прогреса, а именно, че днес развитието става много скоростно. Всички общества едновременно се готвят за бързите промени, присъщи днес на информационните технологии. Например – версия 2000 на Microsoft навлиза по едно и също време във всички общества. Но никое от тях не ползва първо предишните версии и чак тогава да премине към новите версии. Тези промени ни навеждат на мисълта, че образованието трябва да допринася за развитието на такъв манталитет, който ни дава възможност да се освобождаваме от старите знания, за да можем да натрупваме нови през целия си живот. Няма никакво съмнение, че миналото може да служи за много важна отправна точка, но в областта на знанието едновременното действие на много фактори налага да се наруши принципът на последователността. Не бива да се задоволяваме с това да подготвяме младото поколение да усвоява само това, което ние знаем и можем да предвидим. То трябва да може да се справя с несигурността на утрешния ден. Съвременното образование трябва да ни дава възможност още днес да сме наясно какво ще е нашето утре вместо да ни подтиква да съзерцаваме миналото.

За да променим начина си на мислене, трябва да приемем, че днешните табута могат да бъдат нарушени. Променят се и образователните ценности. Знанието (18, с. 117) е ценност, ако може да се използва продължително време. Но след като всяка година се измислят нови технологични решения, то тогава доколко знанието е ценност. От друга страна, образованието не може да не се възползва от предимствата на електронните носители на информация, въпреки (18, с. 117) “мъчителния колапс на хартиените технологии и постепенния преход към електронните носители на информация”. В недалечното бъдеще може да се очакват (18, с. 109): нови електронни учебници (вместо книжни тела); нови електронни тетрадки, бележници, тестове, дидактически материали; нова електронна документация – учебни планове, учебни програми, методически ръководства, дидактически игри, казуси, инциденти и т.н., които ще се разпространяват чрез Интернет. Появата и масовото разпространение на печатната книга предизвиква революционни изменения в образованието (13). Тя разрушава дихотомния модел – учител – ученик, като моделът на обучение става трикомпонентен – учител – учебник – ученик. Хипертекстът, мултимедията и хипермедията са качествено нов тип източници на информация. По аналогия

с печатната книга трикомпонентният информационен модел става четирикомпонентен: учител – учебник – мултимедия – ученик. Промяната не е формална, тя е дълбока, същностна и засяга основните субекти, смисъла на образованието, самия образователен процес, взаимоотношенията в него, очакваните резултати.

Тези промени и новопоявили се възможности доведоха и до разглеждане на образованието и обучението от съвсем нова гледна точка и до възраждане на философската концепция за конструктивизма в образованието (10), (21). От гледна точка на конструктивизма човек се запознава в своята ежедневна дейност с някакво ново явление, осмисля го от гледна точка на своя минал опит или знания и си изгражда, конструира своя позиция за явлението или процеса. Конструктивизма се отличава от прилагания сега модел по следните две важни характеристики:

- необходимост от висока степен интерактивност при обучението, която може да се проследи в три основни направления: обучаем – обучаващ; обучаем – обучаем; обучаем – интерактивна мултимедия;
- същността на знанието – според привържениците на конструктивизма в обучението знанието и истината се конструират от обучаемия и не съществуват извън неговото съзнание, т.е. знанието не съществува извън психиката на човека, въпреки, че реалността съществува независимо от съзнанието на индивида. Хората конструират знанието субективно, на базата на предишния си опит. Знанието се състои от изработване на стратегии или схващания, които отговарят на целите на индивида.

Образователния модел, базиран на тази философска основа, изисква изграждането у обучаемите на качества като инициативност, умения за работа в екип, висока степен на сътрудничество и взаимодействие при разрешаването на даден проблем. Това са изключително търсени качества и те стават все по-необходими и задължителни за професионалната реализация на хората в новите технологични условия. От една страна, обучаемият вече се превръща в център на обучението, от друга – и той (обучаемият), и обучаващият получават по-широки възможности за проявление на творческите си сили и способности, заложби и дарования. Сега действащият модел съвсем не е пригоден за това.

Обучението, което в съответствие с потребностите на живота се осъществява като възходяща дейност със знания, прогресивно увеличава моженето на учениците, а с това и тяхното самочувствие, защото то винаги е следствие

от успехите в социалното изиявяване на личността (6). Градивното използване на знанията, което е тяхното същностно предназначение, осигурява осъществяването на възпитателната им функция, защото възпитание е налице и е силно, когато личността осъзнава мотивите на своята активност, в състояние е да си отговори защо са ѝ дадени знания, какво може да прави с тях, какво значимо според нея постига с помощта им. Тогава знанията се превръщат в ръководство за дейност и поведение, в основание на позициите на личността. Премахва се противоречието между знания, които са добре познати или заучени от учениците и знания, по които те действително изграждат своето поведение, ползват се от тях в многообразната си активност.

- *Какво разбираме под усвояване на знания?*

Действеното отношение към знанието обуслови ново разбиране за овладени (усвоени) знания (6). Това не са заучените, запомнени знания, а тези които личността може целенасочено и успешно да прилага в изменени условия, да решава творчески все по-сложни задачи и върху основата на придобития опит да осмисля самостоятелно нови зависимости, закономерности, да стига до достъпни нови знания. Много по-ползено е обучаваните да решават различни задачи с дадени знания, отколкото да са ги запомнили. Реално функциониращи знания правят личността силна и укрепват волята ѝ за напредване в познанието и опита. Те гарантират и качествено нов вид заучаване (усвояване) – осмислено и трайно.

Новият модел на организация определя усвояването на знания като резултат от процес на формиране и развитие предимно на мисленето и интелекта на всяка личност, в който колективното усилие, стимулирано чрез обмен на знания и въздействието на преподавател като подбудител на колективния интелект на групите, които е поел, играят решаваща роля. Т.е. връзката обучаващ/обучаем не е нужно да бъде директна, лична постоянна. Това води до идеята за виртуална класна стая, която не изисква обучаемите да присъстват физически в училище, за училището не е необходимо конкретно физическо пространство, т.е. дистанционно обучение.

Променя се също така и характерът на образованието, тъй като условията изискват всеки образован човек да умее да усвоява знания и да продължава да ги усвоява през целия си живот, връщайки се периодично към структуриран начин на обучение. Наложително е да се променят и ролята, и функцията на преподавателя — учителят вече не трябва да бъде педагог от

“традиционен” тип, който предава знания на своите ученици, а човек, който им помага да ги усвоят.

Усвояването в най-широк смисъл има за цел (12, с. 93) “да контролира прехода от един стадий на развитието към следващия, следвайки механизмите, които определят появата на ново знание”.

При непрекъснатото образование се осъществява такъв тип обучение, който предполага не толкова усвояване и систематизиране на информация, колкото “овладяване на методи на познание”, което може да се приеме както като “средство”, така и като “цел на живота” (15). При такава бъдеща перспектива традиционните решения за образованието, които се базират главно на количеството натрупани знания, стават неприемливи и непригодни. Вече не е достатъчно всяко дете в даден, законово установен период от живота му, да бъде “натъпкано” със знания, които да ползва през целия си живот, както за да обогатява знанията си, така и за да се приспособява към променящия се сложен и взаимозависим свят, т.е. да заема активна гражданска позиция към изискванията на този свят. Понятието “компетентност” се очертава като водещо за обучението при непрекъснатото образование. Ако идеалът на традиционната педагогика е **формирането на знаещия човек**, то за педагогиката на непрекъснатото образование в центъра на вниманието е **създаването на компетентния човек**. А това едва ли ще се постигне с изчерпаната вече формула знания – умения – навици, която не води, а задържа развитието (15).

Хипертекстът, мултимедията, хипермедията налагат коренно различни изисквания към учителите (преподавателите). Създадени са и продължават да се създават перфектни софтуерни продукти (Nureg Card, Linkway и др.), които дават възможност за разработване на “авторски разработки” (13). Така образованието се изправя пред ново предизвикателство (13, с. 169): **“преход от формирането и развитието на човека чрез усвояване на учебна информация и знания, към формиране и интелектуално възвисяване чрез създаване на субективно нова информация и знания**. Тази принципно нова парадигма променя качествено образователния процес, образователните технологии, ролите на учителя (преподавателя), на ученика (студента) и т.н.”

- *Какво разбираме под съдържание на образованието?*

Всъщност новият модел на организация в училището предполага, че това, което трябва да се преподаде е *съдържанието на учебния материал*.

Обучението е специфичен вид обществена дейност, която включва преподаването и ученето (т.е. бинарна дейност). То не може да се сведе нито само да преподаването, нито само до ученето (14). Преподаването без ученето е невъзможно, а ученето без преподаване отпада от дидактическите отношения. Отношението преподаване – учене се реализира и при дистанционното обучение, тъй като и при този случай е налице ръководство от страна на учителя на самостоятелната работа на учениците над учебния материал.

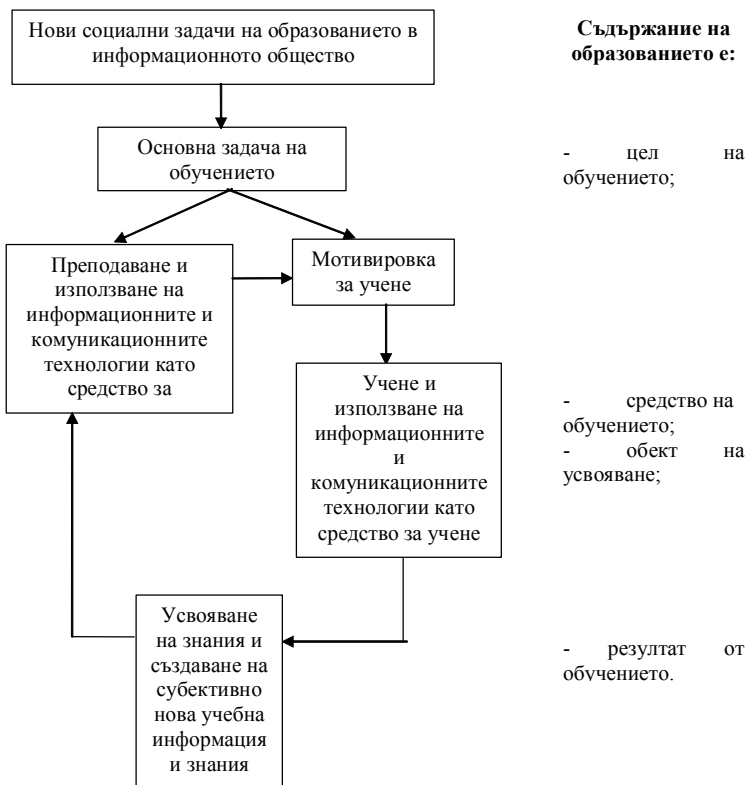
Непрекъснато нарастващият поток от научна информация и бързопроменящият се характер на човешките знания и опит все повече ограничават възможностите на обучението да осигури на подрастващите цялостното необходимо им за живота количество от знания, умения и навици. Важна задача на обучението е и да формира у учениците способност да се самообразоват, самостоятелно да овладяват нови знания, умения и навици, да усъвършенстват, обогатяват и разширяват вече придобитите. С други думи не може да не се интересуваме от проблемите на самообразованието. Преходът от обучение към самообразование трудно може да се определи съвсем точно, особено като се има предвид различните форми на следдипломна квалификация. Бихме могли да разгледаме самообразованието твърде широко като приемем, че човек е в състояние да се самообучава, т.е. да е преподавател на самия себе си, а когато чете, разговаря с някого, гледа телевизия или театър, ролята на преподавател се изпълнява от авторът на книгата, събеседникът или актьорът. Според проф. Д. Павлов в (18, 139) преподавател “не е само този, който държи тебешира, ограден от четирите стени на съвременните бетонни клетки, но и онзи, който говори по микрофона на радиото, пред камерите на телевизията, пред компютъра на информационния възел, учител е художникът, писателят, актьорът от сцената или видеоекрана, учител е и хлебарят, готвачът, шивачът”.

Учителят, осъществявайки преподаването, организира дейността учене с цел учениците да усвоят определен учебен материал, т.е. част от **съдържанието на образованието** (14). Учителят използва съдържанието като средство за взаимодействие с учениците. Ученикът, възприемайки информацията от учителя, оперира с това съдържание, взаимодейства си с него, т.е. усвоява го.

Източник на обучението е потребността на обществото (социалните задачи на образованието) да предава знания и опит на младото поколение. За да се реализират тези социални задачи, те трябва да се изпълнят в съдържание на образованието. **Съдържанието на образованието е педагогически модел на социалната задача (за непрекъснато образование в информационното общество).** То от своя страна изпълнява целите на обучението, изразени на “езика на педагогиката”, и обуславя обучението като система. Съдържанието на образованието изпълнява едновременно четири роли – то е цел на обучението, и средство за обучение, и обект на усвояване, и резултат от обучението. То обуславя конкретните цели на учителя, които той си поставя в съответствие със закономерностите на усвояването и изпълнява с помощта на специфични за него средства, въздействайки върху мотивите на учениците. В съответствие с целите на учителя, изразени в различни учебни задачи, и със своите мотиви учениците осъществяват учебната дейност чрез достъпни за тях средства. В резултат на своята дейност учениците усвояват определено учебно съдържание, създават субективно нова учебна информация и знания, формират се като личности (фиг. 3).

Най-сериозният проблем е подборът на съдържанието, тъй като е свързан с преход от схващането “колкото може повече, толкова по-добре”, към определяне на разумния минимум информация и знания за постигане на желаната цел (13).

Страните от ЕС са в процес на задълбочено преосмисляне на новата мисия на образованието (9). Целта е европейците да бъдат подготвени за необходимия преход към общество, основаващо се върху придобиване на знания и познания, където човек не престава да се учи и преподава до края на живота си. Обществото на бъдещето ще е това, което ще съумее да инвестира в интелекта. Отговорите се търсят в две направления. Първото е свързано с ново осъзнаване ценността на общата култура, а второто – към изграждане на способност за работа и отговорна дейност.

Фиг. 3. Съдържание на образованието.

2.2. Демографски и териториални постулати

Системата на образованието се разглежда като неделима част от системата на социалните дейности в съответния регион, тя трябва да се разглежда така, че да се осъществи тясна връзка и приемственост с всички останали системи (4).

За ефективното изграждане на образованието в териториалните единици трябва да се изясни и приеме концепция за характера, целите, задачите и вида на училищата, чрез които се изгражда образователната дейност. През последните години в българската образователна система се наблюдават много често промени. Едно от основните изисквания при изграждане на териториалните структури е за стабилност и дълготрайност. Наред с основните

принципи за изграждане на различните видове учебни заведения трябва да се установи и структурата на образователната система. Това означава да са определени видовете и степените учебни заведения и тяхното количествено съотношение, срокът на обучение във всяко от тях и допустимите комбинации, които са нормативно регламентирани.

Важен, за моделирането на териториалните структури на образованието, е въпросът за изясняване на териториално-устройствената основа в даден регион. Този въпрос е свързан с урбанистичната и миграционна политика в териториалните системи, с нов, научен подход при изграждане на селищната мрежа, имайки предвид перспективата в развитието на производствените сили и демографските тенденции за намаляване прекомерната концентрация на населението в градовете, съживяване и развитие на по-малките селища. Териториалните структури се определят с помощта на комплексен анализ и изследване влиянието на природните, икономическите и социалните фактори. Границите им са динамични и подлежат на промени в резултат на промени във факторите, които ги определят. За да се моделира териториалната система трябва да се даде възможност да се прецени, анализира и прогнозира движението на населението във връзка с териториалните размествания на производствените сили и в зависимост от това да се предвиди и съответната мрежа от учебни заведения. Ако приемем, че учениците сами избират училището, в което ще учат, тогава финансирането му ще зависи от този брой, и определения норматив за разхода на един ученик ще се превърне в разчетна величина с изключително голяма важност. Реализацията на завършващите специалисти трябва да се обезпечи така, че да се осигурят минимални загуби на обществени разходи и потенциална квалификация, т.е. завършилите да работят по своята специалност. Тук възникват въпроси, отнасящи се до участието на фирмите и стопанските предприятия в този процес, а също и проблемът за многообразието в структурите на образованието.

Необходимо е да се преосмислят начините за финансиране на системата и да се намерят балансиранни подходи, за да се осигуряват достатъчно финансови приходи за неговото развитие. Могат да се приложат множество различни модели за финансиране на образованието (5): бюджетен модел, смесен модел, предприемачески модел и кръгов модел. Би могло да се помисли и за една по-гъвкава схема за ползване на доставените ресурси – да се гарантират трансферност на част от средствата и акумулирането им като стимул за активността на участниците в процеса на обучение или активно участие в международни програми и т.н.

3. Очаквани резултати.

В информационното общество образованието е изградено преди всичко на основа на информационните и комуникационните технологии. От непрекъснатото образование се очаква да подготвя хората така, че да могат да запазват позициите си и бързо да реагират на изискванията на пазара на труда, но и да се чувстват удовлетворени от професионалното си развитие и постижения. Прилагането на информационните технологии като база за нов педагогически модел в информационното общество, проектиран от гледна точка на информационните нужди и функционални възможности на образованието, а не от възможностите на информационните технологии, ще гарантира качествено образование за всички, тъй като всеки сам избира времето, темпа, съдържанието, мястото, нивото на образованието си. Създаването на интегрирана система за непрекъснато обучение е сложна, изискваща много време за разработване и изпробване, задача.

Заключение

Представеният педагогически модел за непрекъснато образование очертава възможности за преодоляване на проблемите, а перспективите за развитие изискват да се обединят усилията на всички субекти, имащи отношение към образованието и неговото функциониране, за да се намери най-оптималното решение.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Агерондо, И.* Можем ли да предложим качествено образование на по-ниска цена. – Перспективи. Т. XXVII, № 2/3, 1997, 416–430.
2. *Атал, Йогеш.* Новите социални задачи на образованието в условията на цялостна промяна. – Перспективи. Том XXXI, № 1, 2001, 9–28.
3. *Бижков, Г.* Алтернативното образование. – Стратегии на образователната и научната политика, 2002, № 1, 10–20.
4. *Биячева, Е.* Локализация на образователната система в Република България. – Стратегии на образователната и научната политика, 2001, № 3, 52–59.
5. *Вуцова, А.* Финансирането на висшето образование – европейски модели. – Стратегии на образователната и научната политика, 2000, № 4, 77–83.
6. *Георгиев, Л.* Знанията в училището. – Педагогика, 1997, № 6/7, 39–51.
7. *Гурова, В.* Алтернативно начално училище “Зорница” (Концепция). – Стратегии на образователната и научната политика, 1998, № 3, 52–66.

8. *Даскалова, Ф.* Принципът за равновесие на свободата и реда като основа за днешната демократизация и хуманизация на педагогическия процес (отново за “свободното възпитание” и за неговото днешно “възкресение”). – Педагогика, 1999, № 3, 67–74.

9. *Иванов, И.* Образование за устойчиво развитие. – Стратегии на образователната и научната политика, 1998, № 4, 1–10.

10. *Милков, Л. и З. Марков.* Информационните и комуникационни технологии в образованието. – Педагогика, 2002, № 5, 48–60.

11. *Новиков, А. М.* Принципы построения системы непрерывного профессионального образования. – Педагогика, № 3, Москва, 1998, 11–17.

12. *Обухова, Л.* Усвояването – движеща сила на развитието. – Перспективи, том XXVI, № 1, март 1996, 93–107.

13. *Павлов, Д.* Образователни информационни технологии. Модул трети (М-3). С., ИК “Даниела Убенова”, 2003, с. 296.

14. *Петров, П.* Дидактика. С., 1992, с. 378.

15. *Петров, П.* Непрекъснатото образование – ключът към XXI век. – Педагогика, 1998, № 5.

16. *Петров, П. Ст.* Образованието като самоорганизираща се система. – Педагогика, 1997, № 4, 3–11.

17. Продължаващото обучение днес – възможност за развитие или за оцеляване. Международен семинар 24-28 май, София, Национален институт по образование. С., 2001, с. 326.

18. *Ташева, С., Д. Павлов.* Иновации в технологията на обучение при професионалната подготовка. Национален институт по образование, С., 2000, с. 208.

19. *Станев, Ст.* и екип на НИО Образование за всички. Състояние и проблеми. – Стратегии на образователната и научната политика, 2002, № 4, 1–17.

20. *Cunningham, M., F. Kent, D. Muir* The cyber-Olympics – schools, sports and the superhighway – Computers & Education. – 1998, № 1–21, 30, 61–65.

21. *Edelson, Pean&Gomez* Constructivism in the Collaboratory. In Wilson B.G. (Eds.), Constructivist Learning Environments: Case studies in Instructional Design, New Jersey, 1996, pp. 151–174.

22. *Kies, J., R. Williges, M. Rosson* Evaluating desktop video conferencing for distance. – Computers & Education – 1997, №2/28, 79-91.

STRUCTURAL APPROACH OF CREATING AN EDUCATIONAL MODEL FOR CONTINUOUS EDUCATION IN THE INFORMATIONAL SOCIETY

STOYANKA LYUBOMIROVA

Summary

The aim of the summary is to create and examine an educational model for continuous education in the informational society in the framework of the structural approach. The informational systems for education have to be designed from the point of the informational needs and functional requirements of the education, not from the point of the opportunities of the informational technologies. Although the technological resources are a limited factor for the things which can be achieved, the experience has proved that the lack of analysis and modeling of the educational information is a bigger restriction. It is expected by the continuous education to prepare people in a way that they can protect their positions and react quickly to the requirements of the labour market, and feel satisfied by their professional progress and achievements. The represented educational approach for continuous education gives opportunities for overcoming the problems, and the perspectives for progress require integration of the efforts of all subjects, which relate to the education and its functioning in order to be found the most effective solution.

Key words

Informational technologies, continuous education, educational approach, informational society, Internet, and distant education.